

УСКОСНАЯ МОВА, спосаб перадачы чужаслоўя, пры якім выказванне іншай асобы перадаецца не даслоўна, а з парушэннем граматычных і лексічных асаблівасцей. Адметнай асаблівасцю ўскоснай мовы з'яўляецца тое, што змешчанае ў ёй чужое выказванне падаецца ад імя апавядальніка, а не таго, каму яно належыць. Таму адметнасці чужой мовы тут не захоўваюцца, а форма яе перадачы ставіцца ў залежнасць ад асобы, якая яе перадае. Звычайна такія канструкцыі афармляюцца як складаназалежныя сказы. Сродкамі сувязі паміж часткамі выступаюць падпарадкавальныя злучнікі і злучальныя словы (*каб, што, ці, дзе, калі, хто, як* і інш.). Даданая частка ў складаных сказах з ускоснай мовай перадае чужое выказванне, а галоўная частка выступае ў ролі аўтарскай мовы: *Свет, безумоўна, дапытваецца ў мяне, куды я іду* (А. Разанаў). *Нібы між іншым, ён [палкоўнік] запытаўся, ці прайшоў лейтэнант праверку ў Дольцаве, дзе знаходзіўся зборны армейскі пункт* (В. Быкаў). Даданая частка ў такіх сказах размяшчаецца ў пост-ці ў інтэрпазіцыі да галоўнай. У галоўнай частцы размяшчаюцца словы, якія ўводзяць чужое выказванне, звычайна гэта дзеясловы ці дзеяслоўныя формы са значэннем маўлення і думкі, а таксама аддзеяслоўныя назоўнікі з адпаведным значэннем: *Міхалка думае, што яму рабіць далей* (З. Бядуля); *Цімошкін спалохаўся, ён толькі смяўся, кажучы, што ўсё будзе як налетш...* (Г. Быкаў); *Давалася яшчэ парада, каб бацька не прадаваў цяляці ад чорнае коровы, а каб гадаваў* (К. Чорны). Даданыя часткі, у якіх перадаецца чужаслоўе, могуць быць дапаўняльнымі, дзейнічнымі і азначальнымі. Для канструкцый з ускоснай мовай не ўласцівае ўжыванне звароткаў, выклічнікаў, часціц, мадальных і пабочных слоў. Пры дапамозе ўскоснай мовы можа парадавацца абмен рэплікамі паміж некалькімі асобамі: *Яна [Саша] напісала пісьмо Пятру і напросіла яго прыехаць. Ён сур'ёзна адказаў, што баіцца гаспадыні. Саша запэўніла, што гаспадыня будзе ласкавай, як добрая цешча, і жартаўліва паглядзіла, што, калі ён не прыедзе, яна выйдзе замуж, бо да яе сватаюцца* (І. Шамякін).

Пры трансфармацыі сказа з простаай мовай на сказ з ускоснай мовай адбываюцца наступныя змены: 1) асабовыя і прыналежныя займеннікі, а таксама дзеяслоўныя формы 1-й і 2-й асобы перадаюцца ад імя аўтара, г. зн. ад імя 3-й асобы, а часам выкарыстоўваецца займеннік *той*; 2) апавядальны сказ, які перадае чужаслоўе, замяняецца даданай дапаўняльнай часткай са злучнікам *што*; 3) пабуджальны сказ – даданай дапаўняльнай часткай са злучнікам *каб*; 4) пытальны сказ з пытальнымі займеннікамі і прыслоўямі – даданай дапаўняльнай часткай з гэтымі займеннікамі і прыслоўямі і інш.

Ускосная мова ў адрозненне ад простаай не мае выразнай эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўкі. Такая асаблівасць ускоснай мовы робіць немагчымым трансфармацыю канструкцыі з простаай мовай у канструкцыю з ускоснай мовай, як правіла, у тых сказах, дзе перадаецца эмацыянальны стан, настрой персанажа.

С.С.Мароз